

БУДІВНИЧИЙ, БУДІВНИК, БУДІВЕЛЬНИК – ПРОФЕСІЯ ВІЧНА І ЗАВЖДИ СУЧАСНА

Це видання журналу «Металознавство та термічна обробка металів» присвячене 100-річчю становлення, розвитку і сьогоденню вищої інженерно-будівельної освіти у Катеринославі – Дніпропетровську (1916 – 2016).

Архівні документи, праці вчених – істориків, краєзнавців, спогади багатьох учасників подій дали змогу визначити, що в становленні вищої інженерно-будівельної освіти Катеринослава – Дніпропетровська мусить бути три великі етапи. А саме: перший – Катеринославський політехнічний інститут (1916–1921); другий – Катеринославський вечірній робітничий будівельний технікум (1921 – 1930); третій – а) Дніпропетровський будівельний інститут (ДБІ, 1930–1935), б) Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут (ДІБІ, 1935–1994), в) Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (ПДАБА, 1994 – теперішній час).

Наша оглядова стаття базується на двох органічно поєднаних принципах. З одного боку, всі описані події пов'язані зі своїм часом. Вони несуть численні ознаки тих чи інших десятиліть історії країни. Ми намагались показати нерозривність будівельної галузі, будівельної освіти і навколишнього світу. Цей зв'язок є процесом взаємозбагачення. Світ прикрашається будівництвом. У свою чергу, будівництво розвивається, відповідаючи на потреби і запити сучасного для нього світу. Безліч архітектурних стилів, сила-силенна способів містобудування, величезна кількість інших професійних елементів демонструють нам тісний зв'язок професії будівельника і всього процесу будівництва зі своїм часом. Отже, можна рішуче стверджувати, що сегмент сучасності посідає значне місце у галузі будівництва.

А з іншого боку – в усі віки люди потребували міцного даху над головою, зручного, надійного дому, де ти почувашся захищеним, де зростають твої діти і живуть твої батьки. Такий дім будували, будують сьогодні і будуть будувати завжди, незважаючи ні на революційні події, ні на соціальні та громадські потрясіння, політичні та економічні кризи. І тоді напрошується ще один висновок: у терміні «будівництво», окрім сучасного, існує вічне, і ці поняття, як то кажуть, два боки однієї медалі. Тому головним завданням нашої розповіді вважаємо поєднання історії і сучасності.

Перший етап – **Катеринославський політехнічний інститут**. Розвинена будівельна галузь – основа процвітання країни в цілому і конкретного міста зокрема. Важлива роль у процесі підготовки

фахівців будівельного профілю покладається на відповідні навчальні заклади, які, навіть змінюючи один одного на мапі міста, зберігають і розвивають закладені у минулому традиції інженерно-будівельної освіти. Знання історії виникнення першого технічного закладу будівельного профілю в нашому місті дозволить суттєво вплинути на формування громадянсько-патріотичної позиції молодих інженерів будівельної галузі, адже усвідомлення минулого дозволить опанувати майбутнє.

Мета нашого огляду – проаналізувати становлення і розвиток вищої інженерно-будівельної освіти на Катеринославщині – Дніпропетровщині впродовж ХХ – на початку ХХІ ст.

Після відкриття у середині 1880-х років у Катеринославі Брянського металургійного заводу і залізниці, яка пов'язала Криворізький рудний і Донецький вугільний басейни, місто пережило «індустріальний вибух», що позначився на усіх сферах його життя. Так, з 1885 по 1915 рік стрімко виросла чисельність населення (з 41,8 тис. до 225,4 тис. осіб); удвічі збільшилася територія міста; в рази, а іноді в десятки разів, зросла кількість торговельних, промислових, просвітницьких і навчальних закладів. Але наявність вищих навчальних закладів була привілеєм столичних міст або регіональних центрів, до яких тодішній Катеринослав ще не належав. Місцева інтелігенція вела боротьбу за відкриття у місті нових вищих навчальних закладів, оскільки наявних – Вищого гірничого училища (перетвореного на інститут у 1912 р.) і Комерційного училища (яке мало всі підстави бути перетвореним на інститут) не вистачало для підготовки фахівців вищої кваліфікації для промислового міста.

З початком Першої Світової війни, як це не дивно, ситуація у сфері розвитку вищої освіти у місті поліпшилась. Спочатку, у 1915 р., постало питання про переведення до Катеринослава університетів, що потрапляли до зони бойових дій, – Варшавського та Юр'ївського. Хоча ці плани не були реалізовані, міська громада у 1916 р. активно обговорювала питання про відкриття у місті відразу чотирьох вишів – класичного університету, політехнічного, транспортного та сільськогосподарського інститутів. Першим, як стверджує краєзнавець В. Старостін, був реалізований проект політехнічного інституту, який розпочав свою роботу 31 січня 1917 р. (але Статут закладу був підписаний міністром народної освіти Росії графом П. М. Ігнат'євим ще 5 квітня 1916 року).

На основании ст. 11 и прим. к ст. 12 Правил 1-го июля 1914 года о частных учебных заведениях, классах и курсах Министерства Народного Просвещения (собр. узак., ст. 2006).

Утверждаю:
Министр Народного Просвещения
(подп.) Графъ Игнатьевъ.
5 Апрелья 1916 г.

УСТАВЪ

Частнаго Политехническаго Института
въ гор. Екатеринославѣ.

І. ОБЩІЯ ПОЛОЖЕНІЯ.

1. Частный Политехнический Институтъ въ гор. Екатеринославѣ есть высшее учебное заведение, имѣющее цѣлью сообщать научное техническое и экономическое образование.

3. Институтъ образуется въ составъ трехъ факультетовъ: Электромеханическаго, Инженернаго и Экономическаго, подраздѣляющихся каждый на два отдѣленія: электротехническое, механическое; инженерно-строительное и архитектурное; экономическое и коммерческое.

За суттєвою допомогою викладачів Катеринославського гірничого інституту та часткового використання його матеріально-технічної бази організатори Політехнічного інституту змогли

налагодити його роботу та оголосити перший набір студентів уже в серпні 1916 року. Численні справи студентів першого набору Політехнічного інституту, що зберігаються у фонді Р2065 Дніпропетровського державного обласного архіву, датовані серпнем 1916–січнем 1917 року. Усього у фондах архіву зберігається 2 661 справа студентів і викладачів Приватного політехнічного інституту, які свідчать про його активну діяльність упродовж 1916–1926 років. Через студентські і викладацькі справи можна прослідкувати еволюцію назви Приватного політехнічного інституту: у 1918 році він називається Катеринославський єврейський науковий інститут, у 1919-му – знову Політехнічний інститут, у 1920 році – Катеринославський державний політехнічний інститут тощо.

У Державному архіві Дніпропетровської області (далі ДАДО) зберігаються справи студентів Катеринославського Приватного Політехнічного інституту (ППІ), серед яких досить часто трапляються українські і російські прізвища, що свідчить про відсутність етнічного цензу для вступників до цього єврейського (як було визначено в його Статуті) вишу. У таблиці 1 наведено кількість студентів ППІ згідно з описом, який зберігається у фонді Р2065, оп. 2, спр. 1629, а за таблицею 2 можна прослідкувати динаміку подачі заяв до інституту впродовж 1917–1920 років.

Таблиця 1

Опис студентів Приватного Політехнічного інституту у м. Катеринослав

Рік	1917	1918	1919	1920
Кількість осіб єврейської національності	359	270	63 (весняний набір) 38 (осінній)	85 (весняний) 355 (осінній)
Кількість осіб неєврейської національності	2	7	2 –	2 94
% осіб неєврейської національності	0,56	2,6	3,17	2,35 26,47

Таблиця 2

Список заяв студентів Єврейського наукового інституту прийому 1917 – 1920 рр.

Рік	1917	1918	1919	1920
Кількість осіб єврейської національності	368	1160	59	23
Кількість осіб неєврейської національності	9	111	10	1
% осіб неєврейської національності	2,44	9,56	17	4,35

Згідно з вищенаведеними даними, усього в інституті впродовж 1917–1920 рр. навчалось 1 170 студентів (серед яких було 107 українців і росіян), хоча заяв було подано вповнину більше (1 479 від євреїв, 131 від українців і росіян).

Заплановано було у складі інституту три факультети – електромеханічний, інженерний та

економічний, але вдалося організувати і налагодити діяльність лише двох перших.

З особистої справи професора по кафедрі математики Гройсмана Єремія Яковича (фонд Р2065, оп. 2, спр. 249) дізнаємося про вимоги на рівні сучасних до викладачів щодо отримання наукових ступенів у відповідності із Статутом, а також про суміщення ними посад у різних вишах міста. Зокрема,

асистент по кафедрі нарисної геометрії Живов Григорій Соломонович, як свідчить його особова справа (фонд Р2065, оп. 2, спр. 299), окрім роботи у Політехнічному інституті викладав на технічних і архітектурних курсах, у приватному реальному єврейському училищі і в чоловічій гімназії. Багато викладачів поєднували роботу в Гірничому інституті з викладанням у Політехнічному (Л. В. Писаржевський, І. Ю. Огівецький, О. М. Динник, Я. І. Грдина, Г. Є. Євреїнов, Й. І. Танатар тощо). Окремо слід зупинитись на особі директора Політехнічного інституту – **Сергія Андрійовича Заборовського**, який доклав неймовірних зусиль задля розвитку, піднесення і збереження ввіреного йому закладу.

В архіві ДАДО є його особова справа із формулярним списком, за яким простежується кар'єра Сергія Андрійовича. Так, з 18 лютого 1901 року він виконував обов'язки екстраординарного професора Варшавського політехнічного інституту; з 1 вересня 1906 року викладав будівельну механіку у Катеринославському вищому гірничому училищі; в період з 14 по 22 червня і з 18 по 28 липня 1909 року навіть був його директором. Із 17 жовтня 1911 року С. А. Заборовський став екстраординарним професором гірничого училища. На запрошення Опікунської ради Приватного Політехнічного інституту він був затверджений на посаді директора інституту і викладачем кафедри опору матеріалів із 17 березня 1917 р.; а з 9 вересня 1918 р. став професором кафедри опору матеріалів у Єврейському науковому інституті. Архівні документи свідчать, що С. А. Заборовський очолював заклад весь час його існування, і хоча кілька разів він намагався полишити свою посаду, колектив не дозволив йому це зробити.

У Дніпропетровському державному обласному архіві у фонді Р2065 (оп.1, спр. 1627) зберігається Книга протоколів зібрань факультетів Приватного Політехнічного інституту в м. Катеринослав. На розмножених друкарським способом аркушах із аббревіатурою Ч.П.И. (рос. Частный Политехнический институт) представлена активна навчальна, організаційна і наукова діяльність вищеназваного закладу в період із 10 лютого 1917 року по 1 жовтня 1919 року (усього 61 протокол). На першому засіданні були присутніми в. о. директора С. А. Заборовський, викладачі В. Н. Джонс, О. М. Динник, асистенти Н. Н. Малов, І. Н. Блюмштейн, І. Ю. Огівецький, які вирішували організаційні питання, пов'язані з відкриттям закладу. Вже на другому засіданні (про що свідчить протокол № 2 від 13 березня 1917 р.) для поліпшення підготовки студентів технічного вишу було внесено пропозицію про відкриття на кожному факультеті відділень з більш вузькими спеціальностями; а саме, на інженерному факультеті –

а) архітектурне відділення, б) інженерно-будівельне, в) опалення і вентиляції, г) будівельної механіки.

Починаючи з третього засідання (протокол № 3 від 10 квітня 1917 року) на зібранні були присутні представники від студентів, прохання яких щодо переведення з факультету на факультет, щодо зарахування на I (II, III) семестр часто були предметом розгляду членами зборів.

На серпневому засіданні (протокол № 9 від 28 серпня 1917 року), окрім інформації про надання Гірничим інститутом аудиторії і креслярської (чертежної) для потреб ППІ, було прийнято рішення про зарахування 400 осіб на I семестр з конкурсною відміткою вище 14, а також студентів з інших вишів: Нью-Йоркського університету, Віленського єврейського вчительського інституту, Тулузького університету, Казанського університету, Петроградського жіночого політехнічного інституту, Харківського жіночого політехнічного інституту, Тулузького електротехнічного інституту тощо.

Під час вересневого засідання (протокол № 12 від 19 вересня 1917 року) колектив інституту запропонував директору С. Заборовському розпочати клопотання перед Міністерством щодо надання Інституту повних прав вищих технічних навчальних закладів. Тоді ж було обрано деканом обох факультетів **Ісаака Юхимовича Огівецького**.

Важливою для підвищення статусу закладу була постанова від 28 вересня 1917 року із проханням до Опікунської ради добитися присвоєння ППІ всіх прав державних вищих технічних навчальних закладів, а також затвердити Комітет зв'язку Інституту з промисловістю. Вважаючи за необхідне підсумувати перший рік діяльності, об'єднане зібрання факультетів на черговому засіданні прийняло рішення видати збірник, присвячений першій річниці існування ППІ (з науковими працями викладачів), який мав би стати першим випуском «Вістей ППІ у Катеринославі». На жаль, не знайшлося документальних підтверджень виконання вищеназваних планів.

Оскільки викладачі новоствореного інституту уперше налагоджували діяльність закладу, їм доводилось ставати на шлях експериментів, що підтверджується, наприклад, намаганням поєднати в першому півріччі 1918 року III і IV семестрів для першого набору. Але у директора С. А. Заборовського була окрема думка щодо організації навчального процесу, яку він виклав на засіданні 21 листопада 1917 року. У грудні 1917 року професор П. М. Леонтовський погодився читати лекції з геодезії, але висунув кошторис на 12 000 руб. для придбання інструментів, необхідних для організації літньої практики з його дисципліни.

Вже у грудні 1917 року викладач Б. М. Колпичов заявив про необхідність розроблення планів

викладання на інженерному факультеті; він же, на прохання зборів, взяв на себе викладання цивільної архітектури для майбутніх інженерів-будівельників. Пізніше, у квітні 1918 року, цей викладач ініціював заміщення кафедр архітектурних форм та історії архітектури, цивільної архітектури та будівельного мистецтва, будівельної механіки і залізобетонних конструкцій. Вочевидь, інженерно-будівельна спеціальність виглядала привабливою, оскільки кілька студентів електромеханічного факультету виявили бажання перейти на інженерний факультет. На жаль, у травні 1918 р. Б. М. Колпичов пішов із життя, що спричинило пошук фахівців для викладання цивільної архітектури, будівельного мистецтва і технології будівельних матеріалів студентам інженерного факультету.

До протоколу № 21 від 22 січня 1918 року було додано розклад лекцій, практичних занять і графічних робіт на II і III семестри 1918 року. Так, у II семестрі окрім загальних дисциплін (хімія, фізика, нарисна і аналітична геометрія, геодезія, механіка, диференціальні та інтегральні обчислення, малювання і креслення) студентам інженерного факультету окремо від електромеханічного викладали геодезію, технологію будівельних матеріалів, основи будівельного мистецтва.

Результатом пропозиції скласти навчальні плани III і IV семестрів (в лютому 1918 року) стала розробка планів для обох факультетів на чотири семестри, які були додані до протоколу № 27 від 24 квітня 1918 року. Всупереч проханням студентів оцінювати їх успіхи за двобальною шкалою (зараховано/не зараховано) викладачі прийняли рішення диференціювати задовільні успіхи студентів оцінками «три», «чотири», «п'ять».

У квітні 1918 року тривали обговорення нового статуту Єврейської академії (закладу, на який планувалося перетворити Політехнічний інститут). Зокрема, одностайно було вирішено провести у статуті максимально повну автономію; розділити сфери діяльності Опікунської ради (яка мала керувати інститутом у фінансовому плані) і викладацької колегії (що відповідала б за навчальний процес); найвище управління інститутом у навчальному плані покласти на Раду професорів (замість об'єданого зібрання факультетів).

У травні 1918 року два представники від інституту (декан І. Огісвецький та професор С. Бернштейн) були делеговані до Києва на З'їзд представників вищих навчальних закладів України. У тому ж місяці збори факультетів постановили відкрити математичний факультет в інституті.

Хоча дослідник історії Політехнічного інституту О. Бистряков стверджує, що вже 12 квітня 1918 року Міністерство народної освіти затвердило Статут

Єврейського наукового інституту (ЄНІ), протокол № 31 свідчить, що тільки у травні проект Статуту був відправлений до Опікунської ради, а у червні ще тривала робота викладацької колегії над документом. Зокрема, директор С. Заборовський запропонував внести до Статуту пункти про право інституту присуджувати наукові ступені, після обговорення збори постановили, що технічні факультети можуть присуджувати ступінь ад'юнкта, а факультети університетського характеру – ступені магістра і доктора наук.

Порівнюючи Статут ЄНІ зі Статутом Політехнічного інституту, слід зазначити, що в першому особам, які закінчили повний курс навчання, планувалося видавати дипломи на звання інженера-електрика (тим, хто закінчив електротехнічний факультет); інженера-будівельника (тим, хто закінчив інженерно-будівельне відділення інженерного факультету); інженера-технолога (після закінчення механічного факультету) й інженера-архітектора (після архітектурного відділення інженерного факультету), у той час як випускники Політехнічного інституту отримували лише посвідчення, після чого могли бути допущеними до випробувань на звання інженера при відповідних урядових вищих навчальних закладах. Далі у Статуті ЄНІ визначалось, що особи із зазначеними званнями мають право керувати фабриками і заводами, споруджувати фабричні і заводські будівлі, право виробництва будь-яких будівельних робіт і розроблення проектів будь-яких будівель і споруд тощо; а також підкреслювалось, що випускники ЄНІ мають усі права, що й випускники урядових вищих навчальних закладів. Отже, зрозуміло, що Єврейський науковий інститут значно розширював можливості працевлаштування випускників порівняно з тією освітою, що надавалася Політехнічним інститутом.

Протоколом № 35 від 3 вересня 1918 року було затверджено професорський склад Інституту:

- 1) С. Н. Бернштейн (професор кафедри математики);
- 2) Я. І. Грдина (професор кафедри прикладної механіки);
- 3) О. М. Динник (професор кафедри теоретичної механіки);
- 4) С. А. Заборовський (професор кафедри опору матеріалів);
- 5) Н. А. Іванов (професор кафедри електротехніки);
- 6) П. М. Леонтовський (виконувач обов'язків професора кафедри геодезії);
- 7) Л. В. Писаржевський (професор кафедри хімії);
- 8) А. П. Виноградов (виконувач обов'язків професора кафедри технології матеріалів);

9) С. Я. Гройсман (виконувач обов'язків викладача кафедри математики із зобов'язанням отримати науковий ступінь до 1 червня 1919 року);

10) І. Ю. Огівецький (виконувач обов'язків викладача кафедри математики із зобов'язанням отримати науковий ступінь до 1 січня 1920 року).

На наступному засіданні, де головував С. А. Заборовський вже як ректор інституту, обговорювався проект навчальних планів, напрацьованих Академічною комісією при Опікунській раді у Петрограді, до того ж було обрано комісію з викладачів інституту для корегування цих планів. Для викладання архітектури і будівельного мистецтва в осінньому семестрі було запрошено Г. І. Панафутіна, а пізніше обрали С. Н. Грузенберга доцентом по кафедрі архітектури. Вже у грудні 1918 року факультетські збори слухали доповідь Г. І. Панафутіна про постановку викладання архітектурного креслення і проектування з архітектури на інженерно-будівельному відділенні. Тоді ж було обрано комісію у складі Г. І. Панафутіна, С. М. Герольського і О. А. Гортикова для розгляду загальної програми з архітектурного креслення і проектування. У січні 1919 року збори підтримали пропозицію Г. І. Панафутіна про введення на першому курсі інженерного відділення курсу архітектурних форм і прохання до Опікунської ради виділити 5 000 крб. на видання зразків з архітектурного креслення.

Восени 1918 року склалася цікава ситуація у стосунках між викладачами і студентами інституту. Спочатку факультетські зібрання визнали бажану участь студентів у засіданнях із правом дорадчого голосу (протокол № 39 від 28 вересня 1918 року). У відповідь представники студентів підготували лист до викладацької колегії, де визнали необхідним урегулювати питання форми їх участі, висловили незадоволення дорадчим голосом і заявили про припинення відвідування занять упродовж п'яти днів (протокол № 40 від 30 вересня 1918 року). На наступному засіданні ректор звернувся до студентів із приводу бойкоту ними занять і доповів про повідомлення до Міністерства про студентський страйк (протокол № 41 від 14 жовтня 1918 року).

У лютому 1919 року на факультетських зборах слухали заяву студентів про надання їх представникам права вирішального голосу у засіданнях Об'єднаних зборів, але викладачі вирішили залишити старий порядок участі представників студентів із дорадчим голосом. У березні 1919 року, коли для інституту настали важкі часи, студенти висловили побажання бачити у Раді старост представників викладацької колегії (протокол № 53 від 17 березня 1919 року).

Що стосується приміщення для інституту, то це була дуже серйозна нагальна проблема, яка

обмежувала кількість студентів і примушувала керівництво закладу постійно шукати різні варіанти для забезпечення навчального процесу як приміщенням, так і обладнанням. На листопадовому засіданні (протокол № 43 від 11 листопада 1918 р.) факультетські збори постановили визнати бажаною оренду будівлі Громадських зборів терміном до п'яти років. У січні 1919 р. ректор повідомив про згоду Гірничого інституту надати Єврейському науковому інституту для тимчасового використання частину нового корпусу. У березні 1919 року, незважаючи на ряд кроків, які були здійснені керівництвом ЄНІ для передачі йому будівлі Громадських зборів, остання була віддана на потреби «Пролеткульту». Тоді, на черговому засіданні факультетів за участі Комісара Е. М. Винокура (посада якого була запроваджена Комісаріатом народної освіти замість посади ректора) було постановлено просити останнього клопотати перед Комісаріатом про передачу будівлі Громадських зборів ЄНІ (протокол № 54 від 24 березня 1919 р.). В той же день декан І. Огівецький до Опікунської ради (а саме – О. О. Пресу) у Петрограді відправив телеграму такого змісту: «Інститут одержавлений Владою посада ректора скасована Члени Опікунської Ради усунуті від керування Інститутом. Вкрай необхідна Ваша безпосередня участь в організації будівництва Інституту якості професора сподіваємось також декана Телеграфуйте чи можливий Ваш переїзд Прохання прискорити приїзд Грузенберга». Зворотна адреса, вказана у телеграмі, – вул. Романовська, 49.

27 березня 1919 р. на екстрених факультетських зборах було обрано комісію для підготовки доповідної записки про необхідність збереження незалежності ЄНІ (нагальна потреба таких дій виникла через постанову Комітету у справах вищих шкіл про об'єднання ВНЗ Катеринослава). На засіданні 29 березня 1919 р. було прийнято резолюцію з вищекресленого питання, в якій зазначено: «Об'єднані збори факультетів, заперечуючи за ким-небудь моральне право позбавити єврейський народ своєї вищої школи, заявляють про необхідність зберегти Єврейський науковий інститут в м. Катеринославі як самостійну установу» (протокол № 56 від 29 березня 1919 р.). Ця резолюція була розіслана до всіх вищів міста і, ймовірно, цим Єврейський науковий інститут був урятований від злиття з іншими ВНЗ.

У червні 1919 р. збори слухали членів Опікунської ради про те, що вона не гарантує викладацькому складу оплату за липень і пропонує призупинити обрання викладачів на посади до з'ясування становища інституту (протокол № 57 від 25 червня (8 липня за новим стилем) 1919 р.). У серпні ректор С. А. Заборовський доповідав про стан справ в

інституті, зокрема, повідомив про рішення єврейської громади міста зберегти заклад. Також було вирішено відрядити делегацію до Ростова для ведення переговорів з єврейськими громадськими діячами і передачі уряду меморандуму. Щодо набору студентів першого курсу, було встановлено традиційну для інституту кількість у 200 осіб на два факультети (120 – на електромеханічний і 80 – на інженерно-будівельний).

У вересні 1919 р. відбулось ще двоє зборів, перш ніж на 29 вересня було призначено початок навчального року: на них була заслухана доповідь про сприятливе ставлення до інституту єврейських громад Ростова і Харкова, а також доповідь С. Н. Грузенберга про необхідність відкриття архітектурного відділення, яка була схвалена присутніми. До речі, останнє питання періодично ставало на порядок денний, але безуспішно. Ще в листопаді 1917 р. декан І. Ю. Огієвецький запропонував відкрити одну групу студентів з архітектурного креслення на архітектурному відділенні, але член Опікунської ради М. І. Болоховський заявив про перенесення відкриття архітектурного відділення на осінь 1918 р. через малу кількість бажаючих. Подібна ситуація повторилась і восени 1918 р., лише у 1919 р. можна було очікувати позитивного результату справи з архітектурним відділенням, але, на жаль, документів із цього приводу не збереглося.

Останній протокол № 61, що зберігся у ДАДО, датований 1 жовтня 1919 р., містить інформацію про делегування І. Огієвецького, Є. Гройсмана і С. Бернштейна на з'їзд громад до Ростова.

Інформація про діяльність інституту впродовж листопада 1919 р. – червня 1921 р. розпорошена по окремих особових справах викладачів і студентів, що зберігаються у ДАДО. У 1919 р. Катеринославська рада робітничих і червоноармійських депутатів видавала посвідчення викладачам ЄНІ, що вони є його працівниками (подібні посвідчення були видані Г. С. Живову, Є. Я. Гройсману, Л. Б. Слепяну). У фонді Р2065, оп. 2, спр. 634, зберігається заява Петровецького Олександра Никаноровича про зарахування його на посаду доцента по кафедрі опалення, вентиляції і вогнестійкого будівництва, датована 31 березня 1920 р. У справі Й. І. Танатара (фонд Р2065, оп. 2, спр. 772) міститься його прохання до Ради інженерно-будівельного факультету ЄНІ про збереження доцентури з петрографії і геології і висловлено бажання зайняти доцентуру з лекцій про підземні води, датоване 31 березня 1920 р.. Також збереглися: прохання про зарахування до Катеринославського наукового інституту від 11 лютого 1920 р. (Р2065, оп. 1, спр. 768); заява з проханням видати посвідчення про звання студента Катеринославського політехнічного інституту від

17 березня 1921 р. (Р2065, оп. 2, спр. 807). У кількох студентських справах (фонд Р2065, оп. 2, спр. 496, 589, 961) на прохання про зарахування студентами стоїть штамп Катеринославського єврейського наукового інституту, датований липнем 1926 року.

У фонді Р2065, оп. 2, спр. 438 зберігаються деякі документи студента інженерного факультету ППШ Кроля Соломона Давидовича. Він вступив до інституту у січні 1917 і вибув з нього у липні 1920 року. У справі міститься відомість заліків студента другого курсу С. Д. Кроля, датована 8 червня 1920 року, і заява на ім'я ректора Гірничого інституту з проханням видати документи «...колишнього студента інженерно-будівельного факультету С. Д. Кроля, необхідні йому для подання до Київського політехнічного інституту» від 14 грудня 1922 року.

Є інформація, що у липні 1921 року механічне та електротехнічне відділення Політехнічного інституту були приєднані до Катеринославського гірничого інституту. Проректором з навчальної роботи на новоприєднаних відділеннях став Г. Є. Євреїнов, який також очолив нову кафедру гірничої електротехніки. Доля інженерного відділення остаточно не з'ясована. Є припущення, що частина його викладачів (С. А. Заборовський, Г. С. Живов та ін.) і студентів перейшли до сформованого у 1921 році Катеринославського вечірнього робітничого будівельного технікуму.

Другий етап – **Катеринославський вечірній робітничий будівельний технікум**. Історичне уявлення переносить нас у 1921 рік на вулицю Велика Базарна (нині Святослава Хороброго, 11). Саме тут з 1921 року навчалися студенти Катеринославського вечірнього робітничого будівельного технікуму. За роки свого існування вечірній робітничий будівельний технікум підготував близько 150 інженерів-будівельників.

У ДАДО існує фонд «Катеринославський вечірній будівельний технікум». У ньому є окремі справи студентів, в яких зазначено місце і час навчання. Зокрема, студент «...Веремей 1915 року вступив на політехнічні курси, що згодом перетворилися на Перший Катеринослав-Єврейський технікум, де він навчався до 1919 року... В кінці 1923 року вступив до Вечірнього Робітничого Будівельного технікуму, де і навчався дотепер» (документ датований 30.06.1929 р.) [фонд 265, оп. 1, спр. 1]. Студенти П'ятов та Скороходов, які поступили до будівельного технікуму у 1917 та 1918 роках, відповідно, навчалися в ньому, за архівними даними, до 12. 07. 1924 року. Студенти Г. Попов та Д. Гітберг, які отримали дипломи у 1929 році, навчалися в Дніпропетровському Вечірньому робітничому будівельному технікумі (інституті), до якого вступили у 1919 та 1917 роках і закінчили у 1923 і 1924 роках [фонд 265, оп. 1, спр. 3].

Наступні відомості про роботу Дніпропетровського вечірнього робітничого технікуму містять архівні документи архівного фонду Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. У наказі № 9 від 1 грудня 1929 року, підписаному директором Мінделем і секретарем Царенко, йдеться про таке: *"В зв'язку з переходом Технікума на безперервній тиждень затвердити таку чергу вихідних днів для адмтехперсонала Технікума (поки що на грудень 1929 р.) С. І. Міндель – директор Технікума і Т. І. Голубенко бухгалтер мають такі вихідні дні – 2, 7, 12, 17, 22, 27*

Філіп К. І., завнавчальною частиною і Воскобойнікова – завкнигозбірнею – 3, 8, 13, 18, 23, 28

Царенко В. А., секретар і Кац кваліфікований служник – 5, 10, 15, 20, 25, 30

Діловод Таслицький – 4, 9, 14, 19, 24, 29

Директор Міндель

Секретар Царенко"

Далі у Наказі № 10 від 1 грудня 1929 року читаємо *"Зарахувати на посаду штатного професора П-ої групи Буданова М. О. з 15 грудня 1929 р.*

Директор Міндель

*Секретар Царенко".**

У фонді ДВНЗ ПДАБА також зберігається ще кілька наказів, що свідчать про напружений ритм роботи студентів та викладачів Дніпропетровського вечірнього робітничого будівельного технікуму. Він готував кадри для промислового будівництва на Придніпров'ї, широкий розмах якого відбувся на початку 1930 років. Тут будувався Дніпрогес, заводи "Запоріжсталь" та "Криворіжсталь", коксохімічний завод у м. Дніпропетровськ, трубний у м. Нікополь, нові шахти – в Криворізькому та Марганецькому басейнах. Все це в сотні разів збільшило потребу в інженерно-будівельних кадрах. Тому 23 березня 1930 р. Рада Народних Комісарів УРСР прийняла постанову про організацію вечірнього будівельного інституту на базі Дніпропетровського будівельного технікуму. Саме цю дату й прийнято вважати днем народження Дніпропетровського будівельного інституту.

Інститут входив до структури Народного Комісаріату важкої промисловості й фінансувався за рахунок його коштів. Він готував інженерів-будівельників із двох спеціальностей: інженерів-конструкторів будівельного виробництва та інженерів з промислового та цивільного будівництва. У січні – лютому 1930 року відбувся останній випуск інженерів Вечірнього робітничого будівельного технікуму, а в травні був зроблений випуск уже від імені Будівельного інституту.

Наведена інформація підтверджує наступність інженерно-будівельної освіти у Катеринославі – Дніпропетровську від Катеринославського політехнічного інституту до Катеринославського вечірнього робітничого будівельного технікуму та до Дніпропетровського вечірнього будівельного інституту, на базі якого у 1930 році постав Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут (ДБІ).

Третій етап – **Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут**. 12 червня 1930 року Рада Народних Комісарів УРСР прийняла рішення утворити на базі вечірнього будівельного інституту Дніпропетровський будівельний інститут (ДБІ). При цьому зберігалася вечірнє відділення інституту та будівельний технікум. На стаціонарі встановили чотирирічний термін навчання.

Про плідну і дуже інтенсивну роботу керівництва інституту на чолі з директором С. І. Мінделем свідчить і Наказ № 23 від 1 квітня 1930 року, у якому йдеться *"Про новий розподіл викладачів за посадами. Призначити вищезазначених лекторів на такі посади з 1 жовтня 1930 року:*

на посаду професорів

Локишина А. С. – курс "опір матеріалів"

Буданова М. О. – курс "залізобетон"

на посаду старших асистентів

Кастнер О. П. – курс "хімія".

А також на посаду завхімічним кабінетом з оплатою 25 % від місячної зарплати (130 карбованців) – починаючи з 1 вересня 1930:

Копосевича Б. В. – дисципліна "будівельні матеріали"

Коца С. Л. – дисципліна "фізика"

Макарову Т. – дисципліна "архітектурні форми"

Вейсона А. С. – дисципліна "опалення і вентиляція" (консультація)

Каценко Б. С. – дисципліна "дипломне проектування"

Карлмана М. А. – дисципліна "технічна механіка"

на посаду доцентів:

Філіпа К. І. – дисципліна "кошториси і відчити", "креслення", "спеціальна архітектура"

Скуратова Г. О. – "опір матеріалів" та завлабораторією з іспиту будівельних матеріалів з оплатою 50 % місячної зарплати (140 карбованців) починаючи з 1 квітня 1930 р.

Мореходову М. К. – курс "будівельне мистецтво" і "архітектура"

Шилова П. І. – курс "водопостачання і каналізація"

Файнеберга І. С. – курс "електроосвітлення"

Огівецького М. Е. – курс "математика"

Фасторгуєва Й. М. – курс "геодезія"

Пігулевського Д. О. – курс "опалення і вентиляція"

* Цитування зі збереженням орфографії документа.

Делантая Я. К. – курс "архітектурне проектування" і "промислова архітектура"

Воронкова – курс "статика споруджень" на посаду асистентів

Тепера Г. С. – дисципліна "практична перспектива"

Плуталова П. А. – дисципліна "організація будівельних робіт"

Патлаха Д. Й. – дисципліна "залізобетон"

Шульте Г. – дисципліна "металічні конструкції"

Чернявського М. Д. – лабораторні роботи

Фельдман М. – дисципліна "опір матеріалів" на посаду викладавців

Степаненка І. М. – курс "українознавство"

Корина Й. Л. – курс "німецька мова"

Бондаря Ю. Г. – курс "малювання"

Кроля Н. Д. – курс "профгигієна"

Буданова К. І. – курс "військові науки"

Красильщикова – курс "політекономія"

Каспіна Л. – курс "трудова законодавство"

Слуцького Г. – курс "історичний матеріалізм"

Струєву А. О. – курс "німецька мова"

Директор Міндель

Секретар Войцеховська".

Поряд із роботою по набору викладацького складу першочерговим завданням керівництва стало організувати кафедри. Внаслідок наполегливої роботи вже восени 1930 року було сформовано 11 кафедр: математики, будівельної механіки, будівельних справ, геодезії, архітектури, залізобетонних конструкцій, графічних дисциплін, організації робіт, опалення та вентиляції, соціально-економічних наук, військова. Про це свідчить Наказ № 118 від 17 жовтня 1930 року "Вважати склад педагогічного персоналу Дніпропетровського будівельного інституту за такий:

Кафедра Військових Наук

Михайловський шт. професор

Буданов шт. доцент

Фетотт шт. асистент Кафедра Математики

Беляєв шт. професор

Огівецький шт. доцент

Доронін шт. асистент

Долинов шт. асистент

Булах шт. асистент

Степанов шт. асистент

Долодаренко шт. асистент

Кафедра Будівельної Механіки

Локшин шт. професор

Карплан в. о. доцента

Нікольський шт. доцент

Давидов асистент

Трофименко асистент

Фельдман ст. асистент

Левинський асистент

Каменецький асистент

Кафедра Будівельної Справи

Плутало в. о. доцента

Копосевич ст. асистент

Фірман асистент

Малков асистент

Дубовий асистент

Канищев асистент

Мітічкін асистент

Стоша асистент

Мазо ст. асистент

Сохар асистент

Кузянці асистент

Механічна Лабораторія

Гармаш зав. лабораторії, професор

Чернявський асистент

Білоцерковський асистент

Кафедра Геодезії

Нечипуренко професор

Расторгуєв доцент

Зюдин асистент

Кафедра Архітектури

Делант в. о. доцента

Каценко ст. асистент

Швецько-Венецький ст. асистент

Кафедра Залізобетону

Буданов професор

Бовін асистент

Шульте асистент

Патлах ст. асистент

Сініцін асистент

Ляшенко асистент

Кафедра Графічних наук

Тепер доцент

Александрова асистент

Бондар асистент

Самодріна асистент

Вассерман асистент

Ціклінський асистент

Кафедра Організації Робіт

Гармаш професор

Сіліверстов асистент

Фірман асистент

Дубовий асистент

Малков асистент

Кафедра Опалення та Вентиляції

Пігулевський доцент

Вайнсон в. о. доцента

Тарасенко асистент

Фукс асистент

Скляр асистент

Білгонок асистент

Афанас'єв асистент

Кафедра Соціально-Економічних Наук

Красильщиков доцент

Слуцький доцент

Адаркін асистент

По окремих дисциплінах:*Укрмова – Степаненко – доцент;**Нім. мова – Філіпп – доцент;**Електротехніка – Файнберг – доцент;**Планування міст – Трестміт – доцент;**Фізика – Тонкоглас – асистент;**Хімія – Чістяков – асистент**Директор Міндель**Секретар Серіков".*

У 1931–1932 навчальному році після реорганізації існуючих та створення нових кафедр в Інституті почали діяти кафедри будівельних матеріалів, металевих і дерев'яних конструкцій, основ і фундаментів, теоретичної механіки. На 1 вересня 1932 року при кафедрах працювало 16 лабораторій та кабінетів. А вже на початок 1939–1940 навчального року в Інституті діяли 18 кафедр.

Розглядаючи інші архівні документи, можна дивуватися кількості енергії та ентузіазму у працівників Будівельного інституту в перший навчальний рік його існування. В документах 1930–1931 рр. визначено про таке: останній випуск студентів технікуму. І одночасно випуск інженерів-будівельників новоутвореного інституту; запрошення викладачів інституту; організація навчального процесу і в той же час будівництво власного приміщення по вул. Чернишевського, 24 а. Багато труднощів та ускладнень успішно переборював колектив інституту у будівництві свого головного корпусу. Як повідомляють накази спочатку директора С. І. Мінделя, а потім П. К. Ветрова, з числа студентів створювались бригади бетонників, мулярів, штукатурів, теслярів, які за розробленим графіком і відповідно до нього складеним розкладом занять працювали без відриву від навчання.

Дивовижний час, дивовижні люди, які все вміли, все долали і скрізь перемагали. Їх переможні бажання ніхто і ніщо не могли зупинити. Наші героїчні попередники заряджали своїм натхненням і були схожі на типових героїв перших п'ятирічок, яких дуже яскраво і точно відобразив Валентин Катаєв у своєму романі "Час, уперед". Саме такі герої працювали на будівельному майданчику, де зводився перший корпус інституту, де панував справжній ентузіазм. Розгорнулося змагання між бригадами та окремими фахівцями. Всі, від директора й до пересічного співробітника, були охоплені великим бажанням якнайшвидше збудувати приміщення корпусу й тим наблизити день, коли в ньому розпочнуться заняття. Все це дозволило колективу інституту мобілізувати весь викладацький склад, студентів та співробітників і завершити будівництво корпусу обсягом 60 тис. куб. метрів всього за один рік.

Цікаво простежити зв'язок знову ж таки Катеринославського політехнічного інституту та

Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту. Цей зв'язок розкривається у життєвому і творчому шляху студентів і викладачів Політехнічного інституту, які сприяли формуванню і розвитку будівельно-архітектурної справи у нашому місті. Так, **Микола Опанасович Буданов** (1888 – 1973) працював на будівництві залізниць, потім почав викладати у будівельному технікумі, далі – в інституті.

Він очолював кафедру залізобетонних конструкцій, підготував першу в ДІБІ докторську дисертацію, ставши засновником теорії «повзучості бетону», працював консультантом у багатьох проектних організаціях.

Олександр Андрійович Гармаш (1890–1940) після напруженої роботи на великих будівництвах країни працював викладачем Катеринославського вечірнього робітничого будівельного технікуму.

З 1930 року обіймав у Дніпропетровському будівельному інституті різні посади: заступника директора з навчальної і наукової роботи, завідувача кафедри організації робіт і будівельного виробництва. Будучи науковим керівником Науково-дослідного сектора інституту, він визначав напрям наукової діяльності закладу. Його наукові розробки були спрямовані на ліквідацію сезонності в будівництві, а також він створив власну наукову школу.

Абрам Савелійович Локшин (1893 - 1934) – людина, яка своєю наполегливою науково-педагогічною працею вплинула на підготовку молодих енергійних фахівців у галузі будівельної механіки.

Він був аспірантом, а потім викладачем Політехнічного інституту, працював у Вечірньому робітничому будівельному технікумі, і, відповідно, у будівельному інституті аж до раптової смерті. За своє недовге життя він встиг підготувати талановитих учнів, серед яких – академік Всеволод Арутюнович Лазарян, доктори технічних наук Борис Григорович Коренєв, Всеволод Андрійович Бовін, Федір Валентинович Флоринський та ін.

Серед видатних особистостей, які сприяли налагодженню будівельно-архітектурної справи у нашому місті, почесне місце посідає постать **Генріха Львовича Швецько-Вінецького** (1901 – 1965). Він навчався на інженерному факультеті Катеринославського єврейського політехнічного інституту та на архітектурному факультеті Петроградського інституту цивільних інженерів. Організував проектне бюро для студентів будівельного технікуму; заснував кафедру архітектури в новоствореному ДІБІ.

Проектував житлові та громадські споруди в стилі конструктивізму. З 1937 р. входив до Всеукраїнського правління спілки радянських архітекторів, брав участь у розробленні генерального плану м. Дніпропетровськ. Із 1945 року працював у Львові.

Саме він розробив проекти навчальних корпусів кількох вишів нашого міста, у тому числі й будівельного інституту (завдяки формі будівлю називали «літаком»).

З будівельним інститутом також пов'язане ім'я видатного вченого у галузі механіки, академіка АН УРСР, лауреата Державної премії СРСР **Гурія Миколайовича Савіна** (1907 – 1975). Із 1932 року він викладав на кафедрі будівельної механіки Дніпропетровського будівельного інституту, де й почав свою плідну наукову діяльність, яка отримала численні нагороди, у тому числі премію імені О. М. Динника АН УРСР.

Великий вклад у розвиток вищої інженерно-будівельної освіти внесли випускники Катеринославського політехнічного інституту, працюючи викладачами у Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті. А саме – Аркадій Семенович Фішман, у 1937 році захистив кандидатську дисертацію і працював асистентом (1930–1933), деканом будівельного факультету (1939 р.) та доцентом кафедри будівельного виробництва (1933–1980 рр.); Марк Григорович Фішман, працював доцентом кафедри архітектури (1931–1975 рр.); Михайло Рувимович Фельдман, працював доцентом, завідувачем кафедри вищої математики і теоретичної механіки (1928–1975 рр.); Бер Шулимович (Борис Соломонович) Дубовий, працював з 1930 по 1975 р., за цей період був асистентом, доцентом кафедри будівельного виробництва, а з 1956 р. завідувач кафедри технології будівельного виробництва; Ізраїль Якович Білоцерківський, працював з 1930 по 1975 р. асистентом, доцентом кафедри будівельної механіки.

Звернення до конкретних історичних документів надає можливість скласти поодинокі факти і кожен з них відтворює велику правду життя країни, передаючи повною мірою глобальний масштаб подій, їх пафос і перспективу. А перспектива розвитку, як свідчить 86-річна історія нашого вузу, яка розпочалася у 30-х роках минулого століття, була широкою і багатопланою.

Найяскравішим доказом успішного розвитку вищої інженерно-будівельної освіти у Дніпропетровську було «Створення Придніпровської державної академії будівництва та архітектури на базі Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту» відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 244 від 20 квітня 1994 р. Цей статус здобули, вибороли й заслужили всі попередні покоління наших учених, викладачів, аспірантів, студентів і співробітників, а наступні покоління будуть гордо нести через роки, постійно підтверджуючи відмінним навчанням, натхненною працею, новими успіхами й творчими здобутками. Надання вищому навчальному закладу статусу академії свідчить про визнання його великого

науково-педагогічного потенціалу, наявність переконливих перспектив росту й широких можливостей в підготовці висококваліфікованих кадрів для будівельного комплексу України.

Традиційно у кожному вузі різнопланова діяльність кафедр складає основу його існування. У педагогічній, науковій, методичній і виховній роботі будь-якої кафедри, як у дзеркалі, відображається головна концепція пошуків, успіхів, знахідок нашої спільної справи у вихованні по-справжньому широкоосвіченого, високопрофесійного інженера, представника майбутньої технічної еліти України.

У навчальному 2015 – 2016 році в академії працювали 39 кафедр. В історії їх утворення можна виділити чотири етапи:

I, початковий

(1930, 1931, 1932, 1933, 1939 – рік заснування)

Кафедра технології будівельного виробництва – 1930

Кафедра залізобетонних і кам'яних конструкцій – 1930

Кафедра будівельної механіки та опору матеріалів – 1930

Кафедра вищої математики – 1930

Кафедра фізики – 1930

Кафедра землевпорядкування, будівництва автодоріг та геодезії – 1930

Кафедра іноземних мов – 1930

Кафедра філософії і політології – 1930

Кафедра архітектури – 1930

Кафедра нарисної геометрії та графіки – 1930

Кафедра основ і фундаментів – 1931

Кафедра металевих, дерев'яних і пластмасових конструкцій – 1931

Кафедра теоретичної механіки – 1931

Кафедра гідравліки – 1931

Кафедра технології будівельних матеріалів, виробів та конструкцій 1932

Кафедра хімії – 1933

Кафедра автоматики та електротехніки – 1933

Кафедра інформаційно-вимірювальних технологій та систем – 1939

II, повосенний

(1944, 1945, 1948, 1956 – рік заснування)

Кафедра будівельних та дорожніх машин – 1944

Кафедра металознавства та обробки матеріалів – 1945

Кафедра фізвиховання і спорту – 1948

Кафедра планування і організації виробництва – 1956

III, повнолітній

(1961, 1963, 1965, 1970, 1971, 1974 – рік заснування)

Кафедра теплотехніки і газопостачання – 1961

Кафедра опалення, вентиляції і якості повітряного середовища – 1963

Кафедра експлуатації та ремонту машин – 196

Кафедра основ архітектури – 1970

Кафедра безпеки життєдіяльності – 1971

Кафедра прикладної математики – 1974

IV, сучасний

(1992, 1994, 1996, 1997, 1998, 2002,

2003, 2009, 2011, 2013 – рік заснування)

Кафедра українознавства – 1992

Кафедра менеджменту, управління проектами і логістики – 1994

Кафедра економічної теорії та права – 1996

Кафедра екології та охорони навколишнього середовища – 1997

Кафедра економічної підготовки та перепідготовки – 1998

Кафедра фінансів і маркетингу – 2002

Кафедра інтенсивного навчання іноземним мовам – 2002

Кафедра міжнародної економіки – 2003

Кафедра обліку, економіки і управління персоналом підприємства – 2009

Кафедра реконструкції і управління в будівництві – 2011.

Кафедра архітектурного проектування і дизайну – 2013.

Вищий навчальний заклад – це рухлива система, яка дуже чутливо реагує на всі зміни в житті, на всі

запити свого часу. Тому й інформація про діяльність Придніпровської державної академії будівництва та архітектури постійно змінюється і розширюється. У цьому і є запорука подальших звершень дніпропетровських будівельників.

Зберігаючи традиції підготовки інженерно-будівельних і архітектурних кадрів вищої кваліфікації, яка нараховує вже сотню років, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, сконцентрувавши всі напрацювання своїх попередників, увібравши впродовж історії наукові розробки талановитих інженерів-будівельників, архітекторів і технологів будівельної галузі міста, впевнено дивиться у майбутнє. За свою різноманітну діяльність ПДАБА неодноразово отримувала нагороди у численних міжнародних та всеукраїнських рейтингових оглядах. Однією з визначних перемог була нагорода академії як провідного вишу України Генеральною Дирекцією Міжнародної Академії рейтингових технологій та соціології «Золота фортуна», отримання почесного звання «Лідер національної освіти», звання переможця в огляді ВНЗ України у номінації «Міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки».

Редколегія журналу